

Sávoły Tamás

A Magyar Rádió története 1953–1956

Simándi Irén *Politika, társadalom, gazdaság a Magyar Rádióban 1953–1956* című könyvéről

A kötet szerzője Simándi Irén történész, médiakutató a média egykoron meghatározó szegmensének, a rádió történetének kutatója. Pontosabban: a Magyar Rádió és a Magyarország irányába sugárzott „imperialista fellazítás” rádiójának, a Szabad Európa Rádióknak a történetéé. Legújabb munkájában arról ír, hogy miként hatottak a Magyar Rádióban megjelenő, a lakosság legszélesebb körének szánt politikai és gazdasági tárgyú pártpropagandára a Sztálin 1953-as halálát követő változások, valamint képet ad a forradalom időszakának eseményeiről. Egyrészt a rádió intézménytörténetét, működését, másrészt a politikai, társadalmi és gazdasági jelenségek reprezentációját elemzi, amint tette ezt korábbi négy könyvében is: kettőben a Magyar Rádió 1945-től 1952-ig terjedő időszakát (Simándi 2012, 2014), másik kettőben pedig a CIA finanszírozta Szabad Európa Rádiót mutatta be (Simándi 2005, 2006).

Mint a *Politika, társadalom, gazdaság a Magyar Rádióban 1953–1956* című könyvéből is látszik: ezekben az években, a televízió előtti korban talán a rádió volt a tömegpropaganda legfontosabb eszköze, és a hatalom is ennek megfelelően kezelte. A Magyar Rádió közvetlenül a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége (MDP KV) Agitációs és Propaganda Osztályának a felügyelete alatt működött. Ez volt az oka annak, hogy a rádió története szorosan követi a politika történetét: Nagy Imre első miniszterelnöksége idején, a reformok rövid időszakában (1953 nyarától 1955 tavaszáig) a hatalom egyre nagyobb lélegzethez juttatta a szerkesztőségeket, míg ezt követően, a politikai visszarendeződés idején bizonytalanság jellemezte a rádiósok munkáját (is). A Szovjetunióban bekövetkezett határozottabb irányváltás hatására (itt az Szovjetunió Kommunista Pártja 1956. februári XX. kongresszusáról van szó) előbb az információk sokféleségének az élménye jellemezte a rádió munkáját, majd egy ismételt visszatérési kísérlet ahhoz a sztálini modellhez, amely ekkor már a Szovjetunióban se volt kívánatos.

Simándi Irén monográfiájában elsősorban azzal foglalkozik, hogy miként kommunikálta az eseményeket a Magyar Rádió, amely ezekben az években a lakosságot legjobban elérő és a legnagyobb befolyással rendelkező médium volt (1953-ban egymillió előfizetője volt a rádióknak, ami néhány millió hallgatót jelenthetett; ehhez kell hozzászámítani a vezetékes rádiók hallgatóit, illetve a közös-közösségi rádióhallgatási lehetőségeket például a munkahelyeken). Nyomon követi a szerkesztőségek életét, feltárva és elemezve a rádió irattárának dokumentumait. (A kutatómunka lezárulását követően a kutatót dokumentumok átkerültek a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárába.)

A jól áttekinthető kötet négy fejezetre és egy kitekintésre tagolódik. Az első fejezetben a szerző Nagy Imre kormányának időszakát mutatja be, a másodikban a rádió megújulását, a harmadik címe „A visszarendeződés éve 1955”. A záró és egyben legterjedelmesebb, negyedik fejezet, „A forradalom napjai a rádióban 1956” a könyv majd harmadát teszi ki, és sok újdonsággal szolgál a szakma mellett az érdeklődő olvasó számára is.

A monográfiában feldolgozott korszakot (mert a feldolgozott évek önálló korszakot jelentettek) eleinte személyi bizonytalanság jellemezte. A rádió volt elnökét, Szirmai Istvánt az utolsó koncepciók perék egyikében 1953 januárjában letartóztatták. Helyettese, Hartai László jogász 1953 februárjától több, mint egy évig alelnökként irányította a rádiót. Benke Valéria, az új elnök 1954 októberében érkezett. Ő már az MDP KV póttagjaként, az induló visszarendeződés idején igyekezett menteni a menthetőt: az elért politikai engedményeket. Erre azonban egyre kevesebb lehetősége nyílt, mert bár a rádió mindenkor vezetőit meghívták a legfelső politikai vezetés, az MDP Politikai Bizottságának a rádióról szóló üléseire, szerepük igen korlátozott volt: jószerivel meghallgathatták és végrehajthatták az utasításokat.

1956 tavaszától lassan változott a helyzet. A szerkesztőségek mind nagyobb önállósággal dolgozhattak. A rádió tudósított az értelmiség szerveződéseiről, a változásokat a szocialista rendszer keretein belül elképzelő, de a Rákosi Mátyás irányította sztálinista pártvezetést elutasító Petőfi Körrel. A nemzetközi folyamatoknak különösen azokról a híreiről számolt be, amelyek a változások felé mutattak. A vonatkozó fejezetben igen részletes beszámolót találunk az

1956-os év indulásáról, a pártvezér, Rákosi Mátyás a hatalom megtartására irányuló erőfeszítéseiről, a szovjet pártfőtitkár, Nyikita Hruscsov és a XX. pártkongresszus szerepeltetéséről a rádió műsorában. Így jutunk el az 1956. október 23-án és 24-én a rádió körül történetekhez. A rádió ostromának eseményeit az e napokban keletkezett forrásokból és a későbbi, de még az 1950-es évtizedben felvett bírósági és sajtóanyagokból igyekszik a szerző rekonstruálni. Részletesen bemutatja, milyen körülmények között olvasták be a korábban betiltott tüntetés engedélyezését, kik voltak a rádió Bródy Sándor utcai épületében, mikor érkeztek a tüntetők a rádióhoz, honnan kerültek fegyverek a tüntetőkhöz, hogyan kezdődött a lövöldözés, az ostrom, és miként ért véget. Sikerült azt a nem könnyű kérdést is tisztázni, hogy kik és mikor jártak, s mit tettek a rádió épületében a pártvezetők közül, és miként került át a stúdió a parlamentbe.

Simándi Irén a különböző források felhasználásával, egymás mellé helyezésével összerakta a történelem széthullott darabkáit, és elsőként mutatta be a Magyar Rádió 1953–1956 közötti történetét, amelybe értelemszerűen beletartozik a kommunista propaganda nagyobb témája is. Ennek következtében az olvasó számára nem könnyű átlátni a lényegét, bár a kötet szigorú tematikus és kronologikus rendezettsége kétségkívül utat mutat ebben. Segít a tájékozódásban és segíti a médiakutatókat munkájukban a könyvhöz felhasznált források és feldolgozások jól összeállított, gazdag jegyzéke, nemkülönben a Magyar Rádió korabeli szervezeti struktúráját bemutató mellékelt tabló, valamint a sok száz szereplőt felvonultató névmutató.

Simándi Irén kötete segítheti a kommunikációkutatókat és a történészeket abban, hogy az elkészült médiumtörténetek és médiaszöveg-elemzések (az 1950-es évekről Simándi könyvein kívül lásd például Turbucz 2014, Ráczkevi 2002, Rainer & Kresalek 1990) alapján megírják a korszak médiatörténeti összefoglalását vagy a korszak úgynevezett szintetikus médiatörténetét (Sipos 2015). A bemutatott monográfia ebből a szempontból azért is fontos, mert alaposan tárgyalja egy adott médium és a politika, valamint ezen keresztül e médium és a közönség viszonyát. (Simándi Irén: *Politika, társadalom, gazdaság a Magyar Rádióban 1953–1956*. Budapest: Gondolat Kiadó, 2016, 494 oldal, 3357 Ft)

Irodalom

Ráczkevi Ágnes (2002): Mesekommunizmus. Egy ünnep változó megjelenítése a Magyar Rádió 1947–1953 közötti gyermekműsoraiban. *Médiakutató*, tavasz.

Rainer M. János & Kresalek Gábor (1990): A magyar társadalom a filmen (Társadalomkép, érték, ideológia) 1948–1956. I., II. *Szellemkép*, 2., 3. sz.

Simándi Irén (2005): *Magyarország a Szabad Európa Rádió hullámhosszán, 1951–1956*. Budapest: Országos Széchényi Könyvtár & Gondolat.

Simándi Irén (2006): „Nemzeti sajtószemle” a Szabad Európa Rádióban. Budapest: Gondolat.

Simándi Irén (2012): *Politika, társadalom, gazdaság a Magyar Rádióban, 1945–1948*. Budapest: Gondolat.

Simándi Irén (2014): *Politika, társadalom, gazdaság a Magyar Rádióban, 1949–1952*. Budapest: Gondolat.

Sipos Balázs (2015): Az angol nyelvű médiatörténet-írásról. *Magyar Könyvszemle*, 1. sz.

Turbucz Dávid (2014): Horthy-képek a magyar sajtóban 1945 és 1956 között. *Médiakutató*, tél.

Sávoly Tamás történész, levéltáros, a Veritas Történetkutató Intézet munkatársa. Kutatási területe a Magyar Rádió története.